“DEVONI HABIB” QO‘LYOZMASINING MATNIY XUSUSIYATLARI VA MANBASHUNOSLIK AHAMIYATI

Nosirova Iroda Jamoliddin qizi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti magistranti
E-mail: nosirovairoda33@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezisda Habibning “Devoni Habib” asarini matnshunoslik va manbashunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganish masalalari yoritiladi. Mumtoz adabiy merosni tadqiq etishda qo‘lyozma manbalarni tavsiflash, ularning tarkibi va tuzilishini aniqlash, matnning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganish muhim ahamiyatga ega. Shu jihatdan “Devoni Habib” qo‘lyozmasini tadqiq etish shoir ijodiy merosini ilmiy asosda o‘rganish imkonini beradi. Tezisda qo‘lyozma tarkibi, janrlar joylashuvi, matnni o‘qish va tavsiflash, shuningdek, kelgusida nusxalararo qiyosiy tahlil olib borishning ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot mumtoz adabiy manbalarni ilmiy muomalaga kiritishda matnshunoslik yondashuvining zarurligini asoslashga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Habib, “Devoni Habib”, qo‘lyozma, matnshunoslik, manbashunoslik, matn tavsifi, qiyosiy tahlil, mumtoz adabiyot.

Аннотация: В тезисе рассматриваются вопросы текстологического и источниковедческого изучения рукописи произведения Хабиба «Девони Хабиб». При исследовании классического литературного наследия важное значение имеют описание рукописных источников, определение их состава и структуры, а также выявление особенностей текста. Изучение рукописи «Девони Хабиб» позволяет создать основу для научного исследования литературного наследия поэта. В работе рассматриваются вопросы описания рукописи, расположения жанров, чтения и анализа текста, а также перспективы сравнительного исследования различных списков произведения.

Ключевые слова: Хабиб, «Девони Хабиб», рукопись, текстология, источниковедение, описание текста, сравнительный анализ, классическая литература.

Abstract: This paper examines the textual and source-critical study of Habib’s Devoni Habib. Research into classical literary heritage requires the description of manuscript sources, the identification of their structure and contents, and the analysis of textual features. Studying the manuscript of Devoni Habib provides a foundation for the scholarly investigation of the poet’s literary legacy. The paper discusses manuscript description, genre arrangement, textual reading, and the potential for comparative analysis of different manuscript copies.

Keywords: Habib, Devoni Habib, manuscript, textual criticism, source studies, textual description, comparative analysis, classical literature.

Kirish

Mumtoz adabiy merosni o‘rganishda qo‘lyozma manbalar asosiy ilmiy dalillardan biri hisoblanadi. Shoirlarning asarlari, ularning matniy xususiyatlari va adabiy muhit bilan aloqalarini aniqlashda qo‘lyozmalarni tavsiflash hamda tahlil qilish muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, muayyan ijodkorning devonini o‘rganishda asarning tarkibi, she’rlarning joylashuvi, janriy xususiyatlari va matnning saqlanish holatini aniqlash zarur.

Habibning “Devoni Habib” asari ham shu jihatdan alohida tadqiqot obyektidir. Devonni manbashunoslik va matnshunoslik asosida o‘rganish shoir ijodiy merosini tizimli tavsiflash, asarning tarkibiy xususiyatlarini aniqlash va kelgusidagi ilmiy tadqiqotlar uchun asos yaratish imkonini beradi.

Mazkur tezisning maqsadi “Devoni Habib” qo‘lyozmasini matnshunoslik va manbashunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganishning asosiy yo‘nalishlarini belgilashdan iborat.

Qo‘lyozma manbani tavsiflashning ahamiyati

Qo‘lyozma manbalarni ilmiy o‘rganish, avvalo, ularning tashqi va ichki xususiyatlarini aniqlashdan boshlanadi. Tashqi tavsifda qo‘lyozmaning saqlanish

joyi, inventar raqami, hajmi, varaqlar soni, yozuv turi, qog‘oz xususiyatlari va mavjud bo‘lsa, kotib qaydlari o‘rganiladi. Ichki tavsif esa asarning tarkibi, janrlari, matnning boshlanishi va tugallanishi, she’rlarning joylashish tartibi hamda boshqa tarkibiy belgilarni qamrab oladi.

Bunday tavsif qo‘lyozmaning ilmiy pasportini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, asarning keyingi tadqiqotlarda to‘g‘ri identifikatsiya qilinishi va boshqa manbalar bilan qiyoslanishi uchun zarur ma’lumotlarni jamlaydi.

“Devoni Habib”ni o‘rganishda ham qo‘lyozmaning tashqi va ichki belgilarini o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilish muhimdir. Bunda mavjud ma’lumotlarni bevosita qo‘lyozma asosida tekshirish, aniq kuzatuvlarni taxminlardan ajratish va tavsifda aniqlanmagan jihatlarni alohida qayd etish lozim.

Devon tarkibi va matn tuzilishini o‘rganish

Devonning tarkibiy tuzilishi shoir ijodiy merosini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. She’riy asarlarning janrlar bo‘yicha joylashuvi, qofiya harflariga ko‘ra tartiblanishi va alohida qismlarning o‘zaro munosabati devonning ichki tuzilishini aniqlashga yordam beradi.

“Devoni Habib”ni tadqiq etishda g‘azal, muxammas va musaddas kabi janrlarning joylashish tartibi, ularning hajmi hamda matn tarkibidagi o‘rni e’tiborga olinishi kerak. Bunday kuzatuvlar devonning janriy ko‘lamini tavsiflash bilan birga, matnning tuzilish xususiyatlarini ham yoritadi.

Qo‘lyozmaning tarkibiy tahlili faqat she’rlarni sanash bilan cheklanmaydi. She’rlarning boshlanish va tugash shakllari, sarlavhalar, ajratkichlar, yozuvdagi farqlar va mavjud bo‘lsa, kotib qaydlari ham matnshunoslik nuqtayi nazaridan ahamiyatlidir. Mazkur belgilarni qayd etish asarning qo‘lyozmadagi holatini aniqroq tasvirlash imkonini beradi

Matnshunoslik tadqiqotining istiqbollari

Matnshunoslikning muhim vazifalaridan biri qo‘lyozma matnini imkon qadar aniq o‘qish, uning xususiyatlarini qayd etish va mavjud nusxalar o‘rtasidagi farqlarni aniqlashdan iborat. Agar asarning bir nechta nusxasi mavjud bo‘lsa, ularni o‘zaro

qiyoslash orqali so‘z, ibora, bayt va she’rlar tarkibidagi tafovutlarni aniqlash mumkin.

“Devoni Habib”ning matniy xususiyatlarini chuqur o‘rganish uchun, avvalo, mavjud qo‘lyozmalar haqidagi ma’lumotlarni aniqlashtirish, ularning o‘zaro munosabatini tekshirish va matnni qiyosiy tahlil qilish imkoniyatlarini belgilash zarur. Agar bir nechta nusxa aniqlansa, ularning umumiy va farqli jihatlari maxsus jadval asosida qayd etilishi mumkin.

Qiyosiy tahlilda faqat yozuvdagi farqlarni emas, balki ularning mazmunga ta’sirini ham hisobga olish lozim. Ayrim tafovutlar imlo yoki kotib xususiyatlari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin, boshqalari esa matnni talqin qilishga ta’sir ko‘rsatishi ehtimoldan xoli emas. Biroq bunday xulosalar faqat tegishli qo‘lyozma dalillari asosida chiqarilishi kerak.

Shuningdek, matnni ilmiy nashrga tayyorlash jarayonida qo‘lyozmadagi shaklni saqlash, zarur hollarda izoh berish va kiritilgan tahririy o‘zgarishlarni aniq ko‘rsatish muhimdir. Bu yondashuv matnning ishonchliligini ta’minlash va undan keyingi tadqiqotlarda foydalanishni osonlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa

“Devoni Habib” qo‘lyozmasini matnshunoslik va manbashunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganish shoir ijodiy merosini ilmiy asosda tadqiq etish uchun muhim yo‘nalish hisoblanadi. Qo‘lyozmaning tashqi va ichki xususiyatlarini tavsiflash, janriy tarkibini aniqlash hamda matn tuzilishini o‘rganish asarning ilmiy tavsifini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kelgusida mavjud nusxalarni aniqlash va ularni qiyoslash imkoniyati bo‘lsa, matndagi tafovutlarni o‘rganish orqali devonning matniy xususiyatlarini yanada chuqurroq ochib berish mumkin. Shu jihatdan “Devoni Habib”ni tizimli tavsiflash va ilmiy tahlil qilish mumtoz adabiy merosni saqlash, o‘rganish va ilmiy muomalaga kiritish jarayoniga hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Habib. Devoni Habib qo‘lyozmasi. Qo‘lyozma tavsifi, saqlanish joyi va inventar raqami aniqlashtirilishi lozim.
2. Haqqulov, I. Tasavvuf va she’riyat. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1991.